

SENECA

RICERCHE
SULLA NATURA

a cura
di Pierngiorgio Parroni

FONDAZIONE LORENZO VALLA
ARNOLDO MONDADORI EDITORE

Sigla

- Z Genève, Bibliothèque Publique et Universitaire, lat. 77 (saec. XII med.)
- R El Escorial, Real Biblioteca, O.III.2 (saec. XIII) (I 13,2-II 53,2)
- L² Leiden, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, Voss. Lat. F. 69 (saec. XII²), manus altera
- ζ consensus ZR
- A Leiden, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, Voss. Lat. O. 55 (saec. XII)
- B Bamberg, Staatsbibliothek, Class. 1 (M.IV.16) (saec. XII²)
- V Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. Lat. 1579 (saec. XII-XIII)
- R El Escorial, Real Biblioteca, O.III.2 (saec. XIII) (I *praef.* 1-13,1; II 53,2-III *praef.* 18; VII 15,2-32,4)
- α consensus ABVR
- δ consensus ABV
- F Oxford, Merton College, 250 (saec. XII)
- H Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 8624-I (saec. XII²)
- ϑ consensus FH
- P Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 6628 (saec. XII-XIII)
- R El Escorial, Real Biblioteca, O.III.2 (saec. XIII) (III *praef.* 18-VII 15,2)
- ϱ consensus PR
- U München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 11049 (saec. XV)
- W Venezia, Biblioteca Marciana, Lat. Z. 268 (1548) (saec. XIV)
- υ consensus UW
- π consensus ϱυ uel Pv

- Ψ consensus αθπ uel δθπ uel θπ
 Ω consensus ζΨ uel ZΨ

Passim adbibentur.

- Cam.** Cambrai, Bibliothèque Municipale, 939 (838) (A. D. 1379)
D Dublin, Trinity College, 514 (saec. XIII)
E Berlin, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, lat. oct. 9
 (saec. XIII)
f El Escorial, Real Biblioteca, N.III.16 (saec. XIII)
g Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, Gud. lat. 10 (4315)
 (saec. XV)
J Oxford, St. John's College, 36 (saec. XII-XIII)
m Oxford, Merton College, 300 (saec. XIV)
n Leiden, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, Lips. 24 (saec. XIV)
O Leiden, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, B.P.L. 199 (saec.
 XIII²)
T Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 6386 (saec. XIII)
X Exeter, Cathedral Library, 3549B (saec. XIII)

De codicibus deperditis uide p. XLVII

De ceteris scripturae compendiis uide pp. LV-LXIX

(De ignibus caelestibus)

Praef., 1. Quantum inter philosophiam interest, Lucili uiro-
rum optime, et ceteras artes, tantum interesse existimo in ipsa
philosophia inter illam partem quae ad homines et hanc quae
ad deos pertinet; altior est haec et animosior, multum permisit
5 sibi; non fuit oculis contenta, maius esse quiddam suspicata
est ac pulchrius quod extra conspectum natura posuisset. 2.
Denique tantum inter duas interest quantum inter deum et ho-
minem: altera docet quid in terris agendum sit, altera quid
agatur in caelo; altera errores nostros discutit et lumen ad-
10 mouet quo discernantur ambigua uitae, altera multum supra
hanc in qua uolutamur caliginem excedit et e tenebris ereptos
perducit illo unde lucet. 3. Equidem tunc rerum naturae
gratias ago cum illam non ab hac parte uideo qua publica est,
sed cum secretiora eius intraui, cum disco quae uniuersi mate-
15 ria sit, quis auctor aut custos, quid sit deus, totus in se tendat
an et ad nos aliquando respiciat, faciat cotidie aliquid an semel
fecerit, pars mundi sit an mundus, liceat illi hodieque decerne-

Tit. 1. primus AW uulgo: quintus RU sextus Z septimus H om. BVFP 2. De
ignibus caelestibus g: de discurrentibus Z om. cett. de ignibus in aere existentibus Ol-
tramare

Praef. 3. hanc Z, A u l, VF¹Hπ: illam RA¹B, F u. l. 6. ac ZΘPW: et αU | pul-
chrius δΘPU: pulchrior Z pulchri R, W non legitur 7. tantum Z (post duas add.
l²). om. Ψ cf. Pattoni¹ 12. rerum naturae ZΘπ: naturae rerum α cf. Vit. Beat.
20.3. Ep. 77.20 13. qua ZL²H¹PU: quae αFW quae H¹ 15. quid Ψ: quis Z,
sed cf. 13 quid est deus? | tendat ZRΘPU: intendat δW

LIBER PRIMVS

(De ignibus caelestibus)

Praef., 1. Quantum inter philosophiam interest, Lucili uiro-
rum optime, et ceteras artes, tantum interesse existimo in ipsa
philosophia inter illam partem quae ad homines et hanc quae
ad deos pertinet; altior est haec et animosior, multum permisit
sibi: non fuit oculis contenta, maius esse quiddam suspicata
est ac pulchrius quod extra conspectum natura posuisset. 2.
Denique tantum inter duas interest quantum inter deum et ho-
minem: altera docet quid in terris agendum sit, altera quid
agatur in caelo; altera errores nostros discutit et lumen ad-
mouet quo discernantur ambigua uitae, altera multum supra
hanc in qua uolutamur caliginem excedit et e tenebris ereptos
perducit illo unde lucet. 3. Equidem tunc rerum naturae
gratias ago cum illam non ab hac parte uideo qua publica est,
sed cum secretiora eius intraui, cum disco quae uniuersi mate-
ria sit, quis auctor aut custos, quid sit deus, totus in se tendat
an et ad nos aliquando respiciat, faciat cotidie aliquid an semel
fecerit, pars mundi sit an mundus, liceat illi hodieque decerne-

Tit. 1. primus AW uulgo: quintus RU sextus Z septimus H om. BVFP 2. De
ignibus caelestibus g: de discurrentibus Z om. cett. de ignibus in aere existentibus Ol-
tramare

Praef. 3. hanc Z, A u l, VF¹H^π: illam RA¹B, F u. l. 6. ac Z⁰PW: et αU | pul-
chrius δ⁰PU: pulchrior Z pulchri R, W non legitur 7. tantum Z (post duas add.
L²), om. Ψ cf. Pattoni⁸ 12. rerum naturae Z⁰π: naturae rerum α cf. Vit. Beat.
203, Ep. 77.20 13. qua ZL²H^πPU: quae αFW quia H¹ 15. quid Ψ: quis Z,
sed cf. 13 quid est deus? | tendat ZR⁰PU: intendat δW

re et ex lege factorum aliquid derogare, an maiestatis deminutio
 sit et confessio erroris mutanda fecisse. Necesse est eadem pla-
 cere ei cui nisi optima placere non possunt, nec ob hoc minus
 20 liber est ac potens: ipse est enim necessitas sua. 4. Nisi ad
 haec admitterer, non fuerat operae pretium nasci. Quid enim
 erat cur in numero uiuentium me positum esse gauderem? An
 ut cibos et potiones percolarem? Vt hoc corpus causarium ac
 25 fluidum periturumque nisi subinde suppletur farcirem et uiue-
 rem aegri minister? Vt mortem timerem, cui uni nascimur?
 Detrahe hoc inaeestimabile bonum: non est uita tanti ut sudem,
 ut aestuem. 5. O quam contempta res est homo nisi supra
 humana surrexerit! Quamdiu cum affectibus colluctamur,
 30 quid magnifici facimus? Etiam si superiores sumus, portenta
 uincimus. Quid est cur suspiciamus nosmet ipsos quia dissimi-
 les deterrimis sumus? Non uideo quare sibi placeat qui robus-
 tior est in ualetudinario. 6. Multum interest inter uires et
 bonam ualetudinem. Effugisti uitia animi: non est tibi frons
 35 ficta, nec in alienam uoluntatem sermo compositus, nec cor
 inuolutum, nec auaritia quae quicquid omnibus abstulit sibi
 ipsi neget, nec luxuria pecuniam turpiter perdens quam tur-
 pius repararet, nec ambitio quae te ad dignitatem nisi per indig-
 na non ducet. Nihil adhuc consecutus es: multa effugisti, te

18. deminutio Z: diminutio Ψ 19. post fecisse lacunam suspicatus est Ultrama-
 re sed suppl. Diels² necesse-sua secl. Alexander 19-20. eadem placere ei
 Gercke: eadem placere et ZR θ PUW¹ ei eadem placere δW^2 21. liber est ac po-
 tens Z: est liber ac potens L² (est liber potens L¹) liber est potens θUW^1 liber et po-
 tens est R liber est et potens AVW² est liber aut potens B liber esse potest P^c (liber po-
 test P¹) 22. non fuerat opere precium Z: opere precium non fuerat L² non fuerat
 ΨL^1 cf. Parroni⁵ 24. cibos (cibus B) et potiones (potiores U¹) Ψ : potiones et ci-
 bos Z, sed cf. Ira III 34,1 25. suppletur Z: impletur R θ PW¹ impletur δW^2 im-
 pleretur U 26. uni ZRF¹HPUW¹: uni omnes (omnis B) $\delta F^c W^2$ (cf. e. g. 5,5
 unam omnes reddant) 31. ipsos $\delta P^c W$: ipsi ZL²R θ U 31-2. dissimiles
 Z δP^c : similes R θ P¹U 32. placeat δW^2 : placet ZR θ PUW¹ 37. ipsi
 ZRF¹H π : ipsa δ , F u. l. | perdens Z θ π : amittens A u. l., V ardens RA¹B¹, F u. l. spar-
 gens B u. l. def. Geist coll. Ep. 120,21 pecuniam spargit

40 nondum. Virtus enim ista quam affectamus magna est, non
quia per se beatum est malo caruisse, sed quia animum laxat et
praeparat ad cognitionem caelestium dignumque efficit qui in
consortium (cum) deo ueniat. 7. Tunc consummatum habet
plenumque bonum sortis humanae cum calcato omni malo
45 petiit altum et in interiorum naturae sinum uenit. Tunc iuuat
inter ipsa sidera uagantem diuitum pauimenta ridere et totam
cum auro suo terram, non illo tantum dico quod egressit et sig-
nandum monetae dedit, sed illo quod in occulto seruat poste-
rorum auaritia. 8. Non potest ante contemnere porticus et
50 lacunaria ebore fulgentia et tonsiles siluas et deriuata in domos
flumina quam totum circuít mundum, et terrarum orbem su-
perne despiciens angustum ac magna ex parte opertum mari,
etiam ea qua extat late squalidum et aut ustum aut rigentem,
sibi ipse dixit: «Hoc est illud punctum quod inter tot gentes
55 ferro et igne diuiditur!». 9. O quam ridiculi sunt mortalium
termini! Ultra Histrum Dacus non exeat, Hister cum Haemo
Thracas includat, Parthis obstet Euphrates, Danuuius Sarmat-
ica ac Romana distermine, Rhenus Germaniae modum faciat,
Pyrenaeus medium inter Gallias et Hispanias iugum extollat,
60 inter Aegyptum et Aethiopas harenarum inculta uastitas ia-
ceat. 10. Si quis formicis det intellectum hominis, nonne et
illae unam aream in multas prouincias diuident? Cum te in illa

43. (cum) Gercke in app.: om. ZaθPUW¹ dei W² deorum E cf. Parroni^o 45.
petiit scripsit Hosius: petit Ω petiit ed. princeps 48. sed illo ZRθπ: sed et illo δ
cf. Axelson¹ in occulto Ψ: occultum Z 49. non Zθπ: nec δ nunc R 51. cir-
cuit scripsit Hine: circuit ZRFU circumit HP, W² ut uid. circumeat AB, fort. W¹ cir-
cuet V 52. ac Z: et Ψ | ex Ψ: om. Z 53. ea ZRF¹Hv: ea parte δF^c om. P |
qua δFH^cPW: quae ZRH¹U 54. dixit ZRθπ: ait δ 56. Hister cum Gercke:
istmum δ imperium ZRθPU, W non legitur seru. Madvig 56-7. hemo thraces
Zθ: homo thraces P homini thraces U hoc thraces R samotraces δ, fort. W² (W¹ non legi-
tur) 57. includat Ω: includant Madvig 60. inculta ZF¹Hπ: multa α, F u.
l. 62. illae Zθπ: illam α | cum te ZL²F¹HP: certe α, F u. l., UW 62-3. in il-
la uere magna ZRF¹HP: si illam ut magnam δW si illam ut illam magnam F u. l. in
illa nature magna U

Paucissimorum dierum spatium, si nauem suus ferat uentus.
 85 At illa regio caelestis per triginta annos uelocissimo sideri
 uiam praestat nusquam resistenti sed aequaliter cito. Illic de-
 mum discit quod diu quaesit, illic incipit deum nosse. Quid est
 deus? Mens uniuersi. Quid est deus? Quod uides totum et
 quod non uides totum. Sic demum magnitudo illi sua reddi-
 90 tur, qua nihil maius cogitari potest, si solus est omnia, si opus
 suum et intra et extra tenet. 14. Quid ergo interest inter na-
 turam dei et nostram? Nostri melior pars animus est, in illo
 nulla pars extra animum est; totus est ratio, cum interim tantus
 error mortalia tenet ut hoc, quo neque formosius est quic-
 95 quam nec dispositius nec in proposito constantius, existiment
 homines fortuitum et casu uolubile, ideoque tumultuosum, in-
 ter fulmina, nubes, tempestates et cetera quibus terrae ac terris
 uicina pulsantur. 15. Nec haec intra uulgum dementia est,
 sed sapientiam quoque professos contingit: sunt qui putent
 100 ipsis animum esse et quidem prouidum, dispensantem singula
 et sua et aliena, hoc autem uniuersum, in quo nos quoque su-
 mus, expers consilii auferri temeritate quadam aut natura ne-
 sciente quid faciat. 16. Quanti aestimas ista cognoscere et
 rebus terminos ponere, quantum deus possit, materiam ipse si-
 105 bi formet an data utatur, utrum utro sit prius, materiae super-
 uenerit ratio an materia rationi, deus quicquid uult efficiat an

84. suus (sinis U) ferat uentus Z θ π : suus uentus impleuit AV suus impleat uentus B
 suus uentus R 86. nusquam Z θ U def. Axelson²: numquam α PW | cito Ψ : cur-
 renti cito Z 87. quaesit scripsit Hine: quaesit Z quaesit θ π quaesiuit α 89.
 illi sua ZA θ π : sua illi BV illi R 90. qua Z: quia δ θ π quod R 91. intra et ex-
 tra ZR θ π : extra et intra δ 98. haec Z δ : hoc R θ π 99. contingit ZA¹ θ v: con-
 tigit RA^cBVP | putent Z θ π : putant α 100. ipsis ZRF¹H¹P: sibi ipsis δ F^cH^cW
 ipsum U | dispensantem ZR θ π : et dispensantem δ 102. expers consilii auferri
 (aufferri U) R θ π def. Michaelis¹ Alexander: expers consilii aut ferri Z expers esse
 consilii et auferri δ expers consilii ferri aut Gercke 103. quanti Z θ π : quam utile
 δ qua uti R 105. an data Z θ , fort. W¹: an danda PU audenda R an ea δ W² | utro
 ZF¹HPU: idea δ , F u. l., W² uirtus R, W¹ non legitur | sit prius materiae θ UW¹:
 prius sit materiae Z prius materiae RABPW² materie prius V 105-6. superuene-
 rit ZR θ π : superuenit δ

(in) multis rebus illum tractanda destituant et a magno artifice
 prae multa formentur, non quia cessat ars, sed quia id in quo
 exercetur saepe inobsequens arti est? 17. Haec inspicere,
 110 haec discere, his incubare, nonne transilire est mortalitatem
 suam et in meliorem transcribi sortem? «Quid tibi» inquis
 «ista proderunt?» Si nil aliud, hoc certe: sciam omnia angusta
 esse mensus deum.

1, 1. Nunc ut ad propositum opus ueniam, audi quid de
 ignibus sentiam quos aer transuersos agit. Magna illos ui excu-
 ti argumentum est quod obliqui feruntur et praerapida celeri-
 tate: apparet illos non ire sed proici. Ignium multae uariaeque
 5 facies sunt. 2. Aristoteles quoddam genus horum capram
 uocat: si me interrogaueris quare, prior mihi rationem reddas
 oportet quare haedi uocentur; si autem, quod commodissi-
 mum est, conuenerit inter nos ne alter alterum interroget quod
 scit illum respondere non posse, satius erit de re ipsa quaerere
 10 quam mirari quid ita Aristoteles globum ignis appellauerit ca-
 pram. Talis enim fuit forma eius qui bellum aduersus Persen
 Paulo gerente lunari magnitudine apparuit. 3. Vidimus nos
 quoque non semel flammam ingentis pilae specie, quae tamen
 in ipso cursu suo dissipata est. Vidimus circa diui Augusti ex-
 15 cessum simile prodigium, uidimus eo tempore quo de Seiano
 actum est, nec Germanici mors sine denuntiatione tali fuit.
 4. Dices mihi: «Ergo tu in tantis erroribus es ut existimes deos

107. (in) Erasmus¹ 107-8. et ... formentur Ω: ut et ... formantur Badstübner¹
 111-2. inquis ista αθPU: ista inquis ZW 113. mensus deum ZF¹Hπ: sed haec
 deinde δ, F u. l. mensus deinde R
 1, 1. opus ueniam Zθπ: ueniam opus δ ueniam R 2. sentiam Zθπ: faciat R phi-
 losophia uelit δ | transuersos ZF¹Hπ: transfugat R 5. facies
 Ψ: faces Z | horum ZRθπ: illorum δ 7-8. commodissimum est ZRθπ: commo-
 dissimum δ 8. conuenerit inter nos ZVθπ: inter nos conuenerit RAB 8-9.
 quod-posse om. B 9. scit Z: dicit RAVFP^cW discit L²HP¹U 11. fuit forma
 eius ZRθπ: forma fuit eius BV forma eius fuit A 12. nos Z: om. Ψ 14. dis-
 sipata Ψ (cf. VII 19,2): dissoluta Z (cf. II 58,1) 17. mihi Zθπ: mihi tu α

noctibus fere circa lunam et alias stellas notabuntur; interdiu
 raro, adeo ut quidam ex Graecis negauerint omnino eas fieri,
 cum illos historiae coarguant. Causa autem raritatis haec est,
 65 quod solis fortius lumen est et aer ipse agitatus ab illo calfac-
 tusque solutior; lunae inertior uis est ideoque facilius a cir-
 cumposito aere sustinetur; II. aequae cetera sidera infirma
 sunt nec perrumpere aera uis sua possunt: excipitur itaque illo-
 rum imago et in materia solidiore ac minus cedente seruatur.
 70 Debet enim aer nec tam spissus esse ut excludat ac sum-
 moueat a se lumen immissum, nec tam tenuis aut solutus ut
 nullam uenientibus radiis moram praebet. Haec noctibus
 temperatura contingit, cum sidera circumiectum aera luce leni
 non pugnaciter nec aspere feriunt spissioremq; quam solet
 75 esse interdiu inficiunt.

3, 1. At contra arcus nocte non fit, aut admodum raro, quia
 luna non habet tantum uirium ut nubes transeat et illis colo-
 rem suffundat qualem accipiunt sole perstrictae. Sic enim for-
 mam arcus discoloris efficiunt: quia aliae partes in nubibus tu-
 5 midiores sunt, aliae summissiores, et quaedam crassiores
 quam ut solem transmittant, aliae imbecilliores quam ut exclu-
 dant, haec inaequalitas alternis lucem umbramque permiscet
 et exprimit illam mirabilem arcus uarietatem. 2. Altera cau-
 sa arcus eiusmodi redditur: uidemus, cum fistula aliquo loco
 10 rupta est, aquam per tenue foramen elidi, quae sparsa contra
 solem oblique positum faciem arcus repraesentat. Idem uide-
 bis accidere si quando uolueris obseruare fullonem: cum os

62. notabuntur ZRA¹θPUW¹: notantur A^cBVW² 63. omnino eas fieri Zθπ: eas
 omnino fieri δ eos fieri omnino R 65. aer ipse ZRθπ: aer δ 66. solutior
 ZRθπ: solutior est δ | lunae ZRF¹HPU: lunae autem δF^cW² (om. W¹) 67. cete-
 ra sidera ZRθπ: sidera cetera δ 69. seruatur Zθπ: uersatur α 71. aut
 ZθPW: ac α atque U 73. circumiectum ZHπ: coniectum α circumuectum F
 3, 1. arcus nocte ZIHPU: arcus in nocte αW nocte arcus F | aut ZRθPU: nisi δW
 5. et quaedam ZRθπ: quaedam δ 8. uarietatem ZF¹Hπ: repraesentationem δ, F
 u. l. 8-9. uarietatem-arcus om. R 8-11. altera-repraesentat om. δ

aqua impleuit et uestimenta tendiculis diducta leuiter aspergit,
 apparet uarios edi colores in illo aere asperso, quales fulgere in
 15 arcu solent. 3. Huius rei causam esse in umore ne dubitaue-
 ris (non fit enim umquam arcus nisi nubilo); sed quaeramus
 quemadmodum fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia quae
 solem transmittant, quaedam magis coacta quam ut perlu-
 ceant: itaque ab illis fulgorem reddi, ab his umbram, et sic
 20 utriusque interkursu effici arcum, in quo pars fulgeat, quae so-
 lem recipit, pars obscurior sit, quae exclusit et ex se umbram
 proximis fecit. 4. Hoc ita esse quidam negant. Poterat enim
 uerum uideri si arcus duos tantum haberet colores, si ex lumi-
 ne umbraque constaret; nunc,

25 diuersi niteant cum mille colores,
 transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
 usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima distant.

Videmus in eo aliquid flammei, aliquid lutei, aliquid caerulei
 et alia in picturae modum subtilibus lineis ducta; ut ait poeta,
 30 an dissimiles colores sint scire non possis nisi cum primis ex-
 trema contuleris. Nam commissura decipit: usque eo, mira ar-
 te naturae, quod a simillimo coepit in dissimillimo desinit.
 Quid ergo istic duo colores faciunt lucis atque umbrae, cum
 innumerabilium ratio reddenda sit? 5. Quidam ita existi-

13. tendiculis ZHV: tendiculi F¹ tradideris R, F u. l., P credideris δ 15. esse in
 humore Z: in humore (in humorem RP) esse Rθv, A u. l. in arcu esse A¹VW² (W¹
 non legitur) in humore arcu esse B 18-9. perluceant Z: transluceant (transluceat
 A¹U) Ψ cf. Parroni³ 19. illis ZRθPU: his δW 22. hoc Zθπ: haec α | ita Ψ:
 itaque Z 23. uerum Zθ: umbra et lux causa δ uerbum uerum π umbra nostra R |
 duos tantum haberet L²δ: tantum duos haberet Z duos tantum habeat RθPU tantum
 habeat duos W 24. nunc Z: sed nunc Ψ 29. ut ait poeta post nunc (24)
 transtulit Skutsch secl. Schultess¹ 30. an ZRθπ: ut an δ Gercke 31-2.
 nam-desinit recte dist. Hine: nam commissura decipit, usque eo mira arte naturae;
 quod eqs. edd. 32. simillimo ZRF¹HPU: simillimis δ, F u. l., W | dissimillimo
 ZθPU: dissimilia α dissimillima W 33. istic ZVθU: isti RABPW 34. qui-
 dam ZF¹Hπ: qui α, F u. l. 34-5. existimant ZθW: estimant αPU

35 mant arcum fieri: in ea parte in qua iam pluit singula stillicidia
 pluuiae cadentis singula esse specula; a singulis ergo reddi
 imaginem solis. Deinde multas imagines, immo innumerabiles,
 et deuexas et in praecipuum euntes confundi: itaque arcum esse
 40 gunt: «Pelues» inquit «mille sereno die pone: omnes colli-
 bunt imagines solis; in singulis foliis dispone guttas: singulae
 habebunt imaginem solis. At contra ingens stagnum non am-
 plius habebit quam unam imaginem. Quare? Quia omnis cir-
 45 que piscinam ingentis magnitudinis insertis parietibus diuide:
 totidem illa habebit imagines solis quot lacus habuerit; relin-
 que illam sicut est diffusa: semel tibi imaginem reddet. Nihil
 refert quam exiguus sit umor aut lacus: si modo determinatus
 est, speculum est. Ergo stillicidia illa infinita quae imber ca-
 50 dens defert totidem specula sunt, totidem solis facies habent.
 Hae contra intuenti perturbatae apparent, nec dispiciuntur in-
 terualla quibus singulae distant, spatio prohibente discerni;
 deinde pro singulis apparet una facies turbida ex omnibus».

7. Aristoteles idem iudicat: «Ab omni» inquit «deuitate acies
 55 radios suos replicat; nihil autem est leuius aqua et aere: ergo
 etiam ab aere spisso uisus noster in nos redit. Vbi uero acies
 hebes et infirma est, qualislibet aeris ictu deficiet. Quidam ita-

35. fieri ZRF¹HPUW¹: fieri dicunt BV, F u. l., W² fieri inducunt A 37-42. dein-
 de-solis om. F¹H 38. euntes ZPW¹: transeuntes αW² ineuntes UF^c | arcum BL²:
 arcum et Zπ et arcum AV et aerem R 39. confusionem ZPU, fort. W¹: confusio-
 nes αW² 40-1. omnes habebunt Zπ: et omnes habebunt δ et habebunt omnes
 R 41. imagines RAV¹π: imaginem ZL²BV² | guttas singulae Zπ: singulas guttas
 singulae δ singulas guttas R 42-3. non amplius Zθπ: non α 43. quam Zθπ:
 nisi α 45. insertis parietibus Zθπ: in plures δ in sertis R 48. quam ψ: quod
 Z | si modo Z: si ψ cf. Parroni^s 50. specula sunt totidem om. α | totidem θπ:
 totidemque Z 51. hae Fortunatus: haec Ω | perturbatae ZRA¹V¹θπ: perturbata
 A u. l., B, V u. l. | dispiciuntur Z: despiciuntur ψ 52. singulae ZRθπ: singula
 δ 53. deinde Ω: unde Gercke 55. est leuius ZHPU: leuius αFW 57.
 qualislibet AVθv: qualislibet L² cuiuslibet Z quolibet RB qualibet P 57-8. itaque
 ZθRv: om. δP